

از دواج فامیلی

حجت الاسلام والمسلمین علی اکبر رضایی

چکیده

یکی از موضوعاتی که امروزه در محافل عمومی و تخصصی خانواده مطرح می‌شود و دیدگاه‌های متفاوت و گاه متناقضی در خصوص آن میان صاحب نظران وجود دارد، ازدواج فامیلی است. در واقع سؤال اساسی در این جا این است که آیا ازدواج میان خویشاوندان از نظر فقه و حقوق جایز و صحیح است یا ممنوع و نارواست و نباید به چنین پیوندهایی توصیه کرد؟ حاصل این تحقیق آن است که با توجه به ادله موجود باید اذعان داشت که از دیدگاه اسلام یعنی فقه و نیز حقوق مدنی ایران، نه تنها منعی صادر نشده که گاه از باب صله رحم، واجب کفایی است. روش تحقیق در این مقاله توصیف و تحلیل داده های مکتوب و نیز استفاده از نتایج تحقیقات میدانی است که برخی از نهادها در این خصوص به عمل آورده اند.

کلید واژه: ازدواج فامیلی، ژنتیک، لاغری، تالاسمی پیش از ورود به بحث لازم است موضوع ازدواج فامیلی را از دیدگاه علوم گوناگون مورد بررسی و ارزیابی قرار داده و ادله آنان را تحلیل کنیم:

الف - علم ژنتیک و پزشکی

امروزه علم وراثت یا ژنتیک یکی از شاخه‌های مهم زیست‌شناسی و بیولوژی است که دانشمندان و پژوهشگران از طریق آن، ویژگی‌های موروثی هر انسان، جانور یا گیاه را می‌شناسند. این دانش در پزشکی و درمان بیماری‌های انسانی، دامپزشکی، کشاورزی، داروسازی و

حفاظت از محیط زیست، کاربرد گسترده دارد. موضوع علم ژنتیک، آن دسته از صفاتی است که هر فرزند، از والدین خود به ارث می‌برد. شکل بینی، حالت و رنگ مو، رنگ چشم، نوع گروه خونی، اندازه قد و... از جمله صفاتی هستند که از پدر و مادر و از راه وراثت به فرزندان می‌رسند. صفات موروثی در برابر صفات دیگری قرار دارند که صفات اکتسابی نامیده می‌شوند. صفات اکتسابی به تدریج از کودکی تا بزرگسالی و در فضای زندگی و تحت تربیت به دست می‌آیند و امکان تغییر در آنها وجود دارد. این دسته بندی صفات به موروثی و اکتسابی، در تمامی جانداران، گیاهان، قارچ‌ها، آغازیان و باکتری‌ها متصور است و اصول و قوانین ژنتیک نیز در همه این موجودات ثابت و یکسان هستند.

همچنین هر سلول جاندار، مرکز کنترلی به نام کروموزوم دارد که در هسته سلول واقع است و هر کروموزوم از دو رشته به هم تاییده «dna» تشکیل شده است. کروموزوم‌ها علاوه بر کنترل فعالیت‌های سلول، باعث موروثی شدن صفات نیز می‌شوند. هر قطعه از dna که سبب پیدایش یک صفت می‌شود، ژن نام دارد. ژن‌ها عامل انتقال صفات موروثی از جاندار به نسل بعدی وی هستند؛ بنابراین اگر ژن یک صفت نامرغوب (مثلا پاهای پرانتری شکل یا نازایی یا بیماری تالاسمی) از پدر یا مادر به فرزند برسد، در وی به صورت خفیف باقی می‌ماند و حداکثر در حد یکی از آنان (پدر یا مادری که حامل

فرزندان منتقل می گردند. تالاسمی به دو صورت شدید و خفیف ظهور می کند؛ بنابراین چنانچه زن و شوهری هر دو حامل ژن معیوب باشند ۲۵ درصد فرزندانشان به تالاسمی شدید و ۵۰ درصد آنان به تالاسمی خفیف مبتلا شده و تنها ۲۵ درصد، سالم خواهند بود و اگر یکی از والدین، سالم و دیگری حامل ژن معیوب باشد، ۵۰ درصد بچه ها سالم و ۵۰ درصد به تالاسمی خفیف مبتلا می شوند. البته حتی دو زوج غیر خویشاوند هم ممکن است حامل ژن تالاسمی باشند و تالاسمی فقط نتیجه ازدواج های فAMILI نیست. با این همه متخصصان، یکی از بهترین راه های پیشگیری از این بیماری و سایر بیماری های وراثتی را خودداری از ازدواج های فAMILI می دانند. همچنین ازدواج فAMILI یکی از مهمترین عوامل معلولیت

ژن یاد شده است) بروز می کند؛ اما اگر از هر دو (هم از پدر و هم از مادر) به وی رسیده باشد در او تقویت و تشدید می شود. لذا اگر پدر و مادر با یکدیگر نسبت خونی (خویشاوندی نسبی) نداشته باشند، فرزند آن ها ممکن است تمامی صفات مثلاً خوب (غیر همسان) آن دو را به ارث ببرد؛ اما در ازدواج با خویشاوندان، احتمال بروز صفات خوب و غیر همسان در فرزند اندک است و چون تنوع صفات وجود ندارد امکان بروز و تشدید یک صفت خوب یا بد در فرزند تا چند برابر ازدواج غیر خویشاوندی وجود دارد. مثلاً تالاسمی که یک بیماری غیر واگیر خونی و ارثی است و در اثر اختلال در تولید گلبول قرمز ایجاد می شود، از طریق والدینی که حامل ژن معیوب هستند به

ردیف	درجه خویشاوندی	درصد ژن های مشترک افراد فAMILI
۱	پدر، مادر، فرزندان، خواهران و برادران	۵۰٪
۲	خاله ها، دایی ها، عموها، برادر و خواهرزاده ها	۲۵٪
۳	دختر عمو، پسر عمو، دختر خاله، پسر خاله، دختر عمه، پسر عمه، دختر دایی و پسر دایی	۱۲٫۵۰٪
۴	نوه خاله، نوه دایی، نوه عمو و نوه عمه	۶٫۲۵٪
۵	نتیجه خاله، نتیجه دایی، نتیجه عمو و نتیجه عمه	۳٫۱۲٪
۶	نبیره خاله، نبیره دایی، نبیره عمو و نبیره عمه	۱٫۵۶٪

سال، ۲۱/۸ درصد حاصل ازدواج فAMILI و ۷۸/۲ درصد نتیجه ازدواج غیر فAMILI بودند. از کل نوزادان، ۱۰۹ مورد (۳/۱٪) آنومالی داشتند که از این میزان ۷/۰۳ درصد در موارد فAMILI و ۱/۹۹ درصد در موارد غیر فAMILI گزارش شد (۳/۵ برابر) و از کل آنومالی ها در ازدواج فAMILI ۷۲/۳ درصد در ازدواج های فAMILI نزدیک و ۲۷/۷ درصد در

و ناهنجاری ها در نوزادان و کودکان به شمار می رود و سالیانه هزاران نوزاد و کودک معصوم، قربانی این ازدواج ها می شوند؛ مثلاً در پژوهشی که به منظور تعیین شیوع آنومالی های (anomaly = ناهنجاری) مادرزادی در ازدواج های فAMILI در سال ۷۹-۸۰ صورت گرفت، معلوم شد از مجموع کل ۳۵۲۹ نوزاد متولد شده در طول یک

از دواج‌های فامیلی دور بودند (۲/۶ برابر)؛ بنابراین این تحقیق، میزان آنومالی‌ها در نوزادان حاصل از ازدواج‌های فامیلی، نسبت به سایر ازدواج‌ها بالاتر است و در مواردی که ازدواج‌های فامیلی نزدیک اتفاق افتاده، آنومالی‌ها، افزایش چشمگیری داشته و از نوع شدید هستند.

تردیدی نیست که این کودکان بیمار تا پایان عمر خود، رنج‌های بسیاری را باید تحمل کنند و به خصوص خانواده این افراد مبتلا، هزینه‌های روحی و روانی فراوانی را می‌پردازند که ابعاد آن، بسیار فراتر از هزینه‌های مادی است؛ لذا روانشناسان معتقدند که باید از طریق افزایش آگاهی شهروندان و به ویژه زوج‌های جوان، درصد مبتلایان و معلولان ناشی از چنین ازدواج‌هایی را در نسل‌های بعدی کاهش داد.

ج - اقتصاد

اقتصاددانان هم به ویژه در بحث توسعه اقتصادی به موضوع ازدواج فامیلی و عواقب و آثار منفی آن بر کودکان توجه دارند. آن‌ها وقتی به موضوعات رفاه اجتماعی و لوازم حمایت از شهروندان در برابر مشکلات سلامتی و بهداشت می‌رسند، بر بیماری‌های خاص و معلولیت‌ها تمرکز کرده و به ارزیابی هزینه‌های مادی تحمیلی بر خانواده‌هایی که دارای بیماری خاص یا معلول هستند، می‌پردازند تا بتوانند بودجه‌های لازم را برای بهزیستی، تامین اجتماعی، بیمه‌ها و خدمات شهری در نظر بگیرند. بنابراین از دیدگاه علوم مختلف، پیوندهای خویشاوندی امری ناپسند و دارای عوارض منفی فراوان است و به هیچ روی به آن توصیه نمی‌شود.

تردیدی نیست که این کودکان بیمار تا پایان عمر خود، رنج‌های بسیاری را باید تحمل کنند و به خصوص خانواده این افراد مبتلا، هزینه‌های روحی و روانی فراوانی را می‌پردازند که ابعاد آن، بسیار فراتر از هزینه‌های مادی است؛ لذا روانشناسان معتقدند که باید از طریق افزایش آگاهی شهروندان و به ویژه زوج‌های جوان، درصد مبتلایان و معلولان ناشی از چنین ازدواج‌هایی را در نسل‌های بعدی کاهش داد.

ب - علم جامعه‌شناسی

جامعه‌شناسی معتقد است که ازدواج‌های فامیلی در گذشته بر اساس اقتضائات و سنت‌های قبیله‌ای و برای حفظ اسرار، حریم، حدود، میراث مادی، سنت‌ها و هویت قبیله صورت می‌گرفت که با آغاز شهرنشینی به تدریج تضعیف و در بعضی جوامع، منسوخ گردید؛ زیرا بشر بیش

دیدگاه اسلام

گرچه دستاوردهای ارزشمند علمی در حوزه ازدواج‌های فامیلی از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند و نباید از آن صرف نظر کرد؛ اما از آن‌جا که ما در جامعه‌ای اسلامی زندگی می‌کنیم، بررسی دیدگاه اسلام در خصوص تایید یا رد نظریه‌های علمی می‌تواند تا حد زیادی حائز اهمیت باشد؛ لذا برای روشن شدن مطلب، ذکر چند نکته ضروری است: نکته اول: دلایل روایی

در منابع روایی شیعه و سنی دو روایت از رسول خدا(ص) نقل شده که ازدواج با بستگان نزدیک را مناسب ندانسته و از آن نهی می‌کند:

۱. «اغتربوا و لاتضووا؛ با غریبه ازدواج کنید تا فرزندان نحیف و لاغر نیاورید.»^۲

۲. «لاتنکحوا القرابة فان الولد یخلق ضاویا، با بستگان نزدیک ازدواج نکنید که فرزند ضعیف و لاغر به وجود می‌آید.» سید رضی(ره) مؤلف کتاب ارزشمند نهج البلاغه در توضیح این روایات آورده است: جمله - اغتربوا لاتضووا - بهترین عبارت برای نهی از ازدواج فامیلی و تشویق به پیوندهای غیرفامیلی است، زیرا غریبه‌ها نجیب‌تر هستند. چنان که اعراب معتقد بودند همسران غریبه فرزندان با هوش به دنیا می‌آورند. شاعری عرب زبان در این باره می‌گوید:

«فتی لم تلده بنت عم قریبة *** فتضوی وقد بضوی ردید القرائب»

«دلیر کسی است که از دختر عمو به دنیا نیامده باشد؛ زیرا فرزندی که دختر عمو و دختر فامیل می‌آورد ضعیف و لاغر خواهد بود.»

«وأتربک بنت العم وهی قریبة *** مخافة أن تضوی علی سلیلی»

«دختر عمو را رها کن؛ زیرا می‌ترسم فرزندم ضعیف باشد.»^۳

ابن منظور ذیل ماده ضوی پس از ذکر حدیث «اغتربوا

لا تضووا» می‌نویسد: «أی تزوجوا فی البعاد الأنساب لا فی الأقارب لئلا تضوی أولادکم. یعنی با زنانی که از نظر نسب دور هستند ازدواج کنید نه نزدیکان تا فرزندان لاغر نباشند.

همو می‌افزاید: «وقیل معناه انکحوا فی الغرائب دون القرائب، فإن ولد الغریبة أنجب وأقوی، وولد القرائب أضعف وأضوی»^۴ گفته شده که معنای حدیث آن است که با غریبه ازدواج کنید زیرا فرزند غریبه، نجیب‌تر و قوی‌تر است و فرزندان فامیل ضعیف‌تر و لاغرترند.

فیض کاشانی نیز ضمن تحلیل این که همسر نباید از نزدیکان باشد زیرا این امر شهوت را کاهش می‌دهد در تفسیر حدیث «لاتنکحوا القرابة القریبة فإن الولد یخلق ضاویا» می‌نویسد یعنی فرزندی نحیف به وجود می‌آورد زیرا ازدواج فامیلی در تضعیف شهوت، موثر است زیرا شهوت از قوه احساسی که با نگاه و لمس حاصل می‌شود منبعث است و این احساس همواره با امری غریب و جدید تقویت می‌گردد. اما همسری که شناخته است و نگاه مداومی به او شده حس شهوت نسبت به وی ضعیف است و شهوت برانگیز نیست.^۵

البته علی اکبر غفاری محقق این کتاب در پاورقی همین صفحه بر این مطلب اذعان می‌کند که هیچ اصل و اساسی برای این روایت نیافته است.

حلی نیز پس از ذکر این نکته که روایاتی در باب اختیار همسر اجنبی و غریبه وارد شده می‌نویسد روایت «أبعدوا فی النکاح لا تضووا» به همین معناست. همو می‌افزاید: البته بعضی از علمای شیعه معتقدند که ازدواج با فامیل ترجیح دارد زیرا نوعی صله رحم محسوب می‌گردد.^۶

شیخ سید سابق هم از غزالی نقل کرده که وی در احیاء العلوم بر این باور است که هنگام انتخاب همسر باید به این مسئله توجه داشت که از بستگان نزدیک نباشد چرا که فرزندی نحیف به بار می‌آورد. علت این امر آن است که شهوت به سبب نگاه به فرد غریب و

جدید افزایش می یابد.

سید سابق ادامه می دهد که غزالی حدیثی را نیز در این زمینه نقل می کند که صحت ندارد. و نیز عبارت «اغتربوا لا تضووا» گفته عمر بن خطاب به آل سائب است.^۷ شربینی نیز در شرح کتاب «المنهاج نوشته أبوزکریا یحیی بن شرف نووی»، استدلال رافعی و حدیث «لا تتکحوا القرباء القریه» فإن الولد یخلق ضاویا» را آورده و از ابن الصلاح نقل کرده که وی هرگز اصل قابل اعتمادی برای این حدیث نیافته است. همو سخن سبکی را نیز آورده که چنین حکمی سزاوار نیست. زیرا دلیلی بر این مسئله وجود ندارد. به ویژه که رسول خدا (ص) دختر خود فاطمه (ع) را به همسری علی (ع) در آورد. در حالی که با یکدیگر قرابت نزدیک داشتند.^۸

نکته دوم: دلایل غیر روایی

بعضی گفته اند برای اثبات درستی ازدواج فامیلی از دیدگاه اسلام نباید به ازدواج امیرالمومنین (ع) با حضرت زهرا (س) استناد کرد؛ زیرا آن بزرگواران، معصوم و به دور از خطا و نقص بودند؛ از این رو دیگران نمی توانند یا نباید از آن الگو بگیرند؛ مثل واجب بودن نماز شب بر پیامبر (ص) و مستحب بودن آن برای دیگران.

از طرفی ازدواج های فامیلی صدر اسلام ناشی از کمی جمعیت و محدود بودن دامنه انتخاب همسر بوده است؛ از این رو پیامبر (ص) و امامان معصوم (ع) از پیوند امام علی با حضرت زهرا یا ازدواج حضرت زینب با پسرعمویش عبدالله بن جعفر و نیز ازدواج امام سجاد با دختر امام حسن نهی نکرده اند. در این فرض باید گفت که چنین ازدواجهایی از حکمی خاص پیروی می کردند و نمی توان از آن ها الگو گرفت.

همچنین برای معصومان (ع) امکان اطلاع از علم غیب و وقایع آینده وجود داشت، به همین دلیل ازدواج آنان یا ازدواج هایی که به توصیه آن ها صورت می گرفت، ممکن

است با آگاهی از عدم بروز هرگونه مشکلی در آینده انجام گرفته باشد؛ بنابراین شاید به استناد روایات مذکور و توصیه های پیشگیرانه پزشکان و متخصصان ژنتیک است که برخی از فقیهان معاصر هم ازدواج فامیلی را مکروه شمرده اند.

نکته سوم: تحلیل روایات

۱. وجود یک یا دو روایت در باره موضوعی، نشان دهنده کم اهمیت بودن آن در فرهنگ دینی است و نمی توان با استناد به آنها حکمی دینی را ثابت کرد.

۲. روایات مذکور در منابع اصلی شیعه وجود ندارد. ضمن این که سند و ناقل آن ها هم روشن و معلوم نیست.

۳. این روایات نزد شیعه و سنی ثابت نیست، چنان که از شربینی و ابن الصلاح و سبکی نقل شد. مثلاً سبکی پس از بیان دو روایت مذکور می گوید: نهی از ازدواج خویشاوندی ثابت نمی شود؛ زیرا دلیلی برای آن وجود ندارد به خصوص که پیامبر (ص) دخترش فاطمه (س) را به ازدواج علی (ع) که پسر عموی او بود در آورد.^۹

۴. در مقابل این روایات، مجلسی، حدیث مستندی را نقل کرده که رسول خدا (ص) به ازدواج با دختر عمو توصیه کرده است. در این روایت می خوانیم که پیامبر (ص) فرمود: «لا امرأه کابنه العم؛ هیچ زنی مانند دختر عمو نیست.»^{۱۰} از سوی دیگر در منابع شیعی به روایاتی مستند بر می خوریم که نشان می دهند چنین ازدواجی در میان اهل بیت (ع) مرسوم بوده و پیامبر اکرم (ص)، خاندان خود را به آن سفارش کرده است. از جمله از خزاز قمی روایت شده که پیامبر خدا (ص) نگاهی به فرزندان علی (ع) و برادرش جعفر طیار افکند و فرمود: «بناتنا لبنینا و بنونا لبناتنا دختران ما به پسرانمان تعلق دارند و پسران ما از آن دخترانمان هستند»^{۱۱}

– مجلسی از کتاب فقه الرضا نقل کرده که روزی رسول خدا (ص) به فرزندان امیرالمومنین – امام حسن (ع) و امام حسین (ع) – و دختران جعفر نگاه کرد و فرمود پسران ما

از هجرت پیامبر(ص) به مدینه و گرایش جمع زیادی از مردم به اسلام، بستر وسیعی برای انتخاب همسر فراهم آمد به حدی که چندهمسری در میان مسلمانان رواج یافت. این در حالی بود که زنان بی شوهر و بازماندگان شهید هم در میان یاران رسول خدا(ص) به حدی بودند که فرصت کافی برای

انتخاب همسران غریبه را به وجود می آورد. بر این اساس نمی توان پذیرفت که پیامبر(ص) به علت کمی جمعیت مسلمانان، از ازدواج فامیلی نهی نکرده است.

۵- همان گونه که گذشت برخی از فقها مانند شهید ثانی، علامه حلی و محقق بحرانی پس از بیان

روایات مذکور آورده اند که چون ازدواج با بستگان نزدیک، نوعی صله رحم محسوب می گردد، اقدام به چنین پیوندی استحباب دارد. چنان که گاه ازدواج فامیلی واجب کفایی یا عینی می شود و این در زمانی است که احتمال دهیم دختران فامیل به انحراف کشیده می شوند.^{۱۴}

۶- این که برخی از فقهای معاصر ازدواج فامیلی را مکروه می دانند در صورت وجود چنین فتوایی باید گفت این حکم احتمالا بر قاعده لاضرر مبتنی است. یعنی چنانچه در هر موضوعی تکلیفی، احتمال عقلایی برای ضرر وجود داشته باشد محکوم به حکم حرمت یا کراهت است و الا هیچ گونه دلیل محکم روایی برای این موضوع وجود ندارد.

۷- بر همین اساس قانون مدنی جمهوری اسلامی

برای دختران ما و دختران ما برای پسران ما هستند.^{۱۵} لذا در تاریخ نقل شده که حضرت زینب(س) با عبدالله بن جعفر، میمونه با عقیل بن عبدالله بن عقیل، ام کلثوم کبری با عون بن جعفر، فاطمه با محمد بن عقیل و ام کلثوم صغری با کثیر بن عباس بن عبد المطلب ازدواج کردند. چنان که

سایر ائمه(ع) و فرزندان بزرگوارشان با یکدیگر پیمان زناشویی بستند. مثلاً حسن مثنی فرزند بزرگ امام حسن با فاطمه دختر امام حسین و امام سجاد با فاطمه دختر امام حسن(علیهم السلام) وصلت کرد. بنابراین ازدواج فامیلی در سیره عملی پیامبر اکرم(ص) و ائمه(ع) رواج داشته و از آن نهی نشده است. به

ویژه که به جز حضرت زهرا(س)، بقیه زنان یاد شده و حتی همسر رسول خدا(ص) - زینب بنت جحش و دختر عمه پیامبر - معصوم نبودند.

افزون بر این، هر چند شمار مسلمانان در سال های اولیه بعثت پیامبر(ص) زیاد نبود اما این به معنی محدودیت دامنه انتخاب برای ازدواج حتی در آن سال ها نیست. زیرا اولاً هنوز حکم تحریم ازدواج با غیر مسلمان به رسول خدا(ص) ابلاغ نشده بود و مسلمانان می توانستند همسران خود را از میان کفار نیز انتخاب کنند^{۱۶} و ثانیاً مکتب اسلام به سرعت در حال گسترش بود و چندی نگذشت که آمار مسلمانان در مکه افزایش چشمگیری یافت. البته وجود بردگان و کنیزان در جامعه هم، دامنه انتخاب همسر را برای مسلمانان گسترش می داد. از طرفی پس

ایران نیز که برگرفته از ادله قرآنی و روایی است نکاح با فامیل را جز در موارد حرام، ممنوع نکرده است. مثلاً طبق ماده ۱۰۴۵ قانون مدنی به تبعیت از آیه ۲۳ سوره نساء به موجب قرابت نسبی، ازدواج هفت دسته از زنان با مردان را بر یکدیگر حرام دانسته است. به موجب این حکم کلی از مجموعه اقارب نسبی مادر، دختر، خواهر، عمه، خاله، دختر برادر و دختر خواهر، ازدواج فرزندان عمو، عمه، خاله و دایی با یکدیگر بلا مانع شناخته شده است. بر اساس این ماده، نکاح با اقارب نسبی ذیل ممنوع است اگر چه قرابت حاصل از شبهه یا زنا باشد: ۱- نکاح با پدر و اجداد و با مادر و جدات هر قدر که بالا برود. ۲- نکاح با اولاد هر قدر که پایین برود. ۳- نکاح با برادر و خواهر و اولاد آنها تا هر قدر که پایین برود. ۴- نکاح با عمات و خالات خود و عمات و خالات پدر و مادر و اجداد و جدات. البته از دیدگاه اسلام و قانون مدنی ازدواج در قرابت رضاعی و مواردی از قرابت سببی نیز ممنوع است.^{۱۵}

جمع بندی

به هر حال هیچ گونه دلیل شرعی، فقهی و قانونی برای نهی از ازدواج های فامیلی وجود ندارد و استدلال هایی که بیان شد تنها استظهاری بدون دلیل و استدلالی غیر منطقی به شمار می آیند و نمی توان به آنها اعتماد کرد. ضمن این که در روایات مورد استدلال، هیچگونه اشاره ای به نقص عضو یا بیماری خاص فرزندان نشده و فقط آمده که نتیجه پیوندهای فامیلی، تولد فرزندان نحیف و لاغر است. این در حالی است که روایات فراوانی وجود دارند که از پیوند با فرد دیوانه، شرابخوار، نازا و... به صراحت نهی کرده و نسبت به عواقب آن هشدار داده اند.

از طرفی با پیشرفت علم، این امکان وجود دارد که پیش از ازدواج، اقدام هایی پیشگیرانه از سوی طرفین صورت گرفته و از بروز مشکلات احتمالی جلوگیری شود. همچنین اسلام از ازدواج با غریبه نهی نکرده و

همگان را برای انتخاب همسر، کاملاً آزاد گذاشته است. حتی معتقد است چنانچه صیغه عقد بدون اجازه و رضایت یکی از طرفین اجرا شود عقد باطل بوده و پیوند زناشویی برقرار نخواهد شد. لذا سخن جامعه شناسانی که می گویند ازدواج های فامیلی مخصوص جوامع گذشته و زندگی های قبیله ای است و چنین پیوندهایی در زندگی شهری مانع رشد فرهنگ و تمدن در جوامع می شود، صحیح نیست زیرا اولاً پیوندهای غیر خویشاوند هم مانند ازدواج های فامیلی در دوره اسلامی و پس از آن به وفور اتفاق می افتاد و امری رایج به شمار می رفت. چنان که بسیاری از همسران پیامبر (ص) و ائمه (ع) و حتی مادر تعدادی از امامان معصوم (ع) غریبه بودند و ثانیاً نمی توان ثابت کرد که در میان ملل متمدن آن روزگار، ازدواج های فامیلی وجود نداشته است.

از سوی دیگر رشد فرهنگ و تمدن بشری تابع ملزومات دیگری همچون حکومت های دانش پرور، افزایش سطح آگاهی های عمومی، وجود انگیزه های ملی و رشد ارزش های ملی و معنوی است. به ویژه که بیشتر ازدواج های غیر خویشاوند هم در یک محله یا شهر با فرهنگ و تمدنی واحد اتفاق می افتد.

فهرست منابع

*قران کریم

۱- ابن شهر آشوب، مناقب ال ابی طالب، المكتبة الحیدریة، النجف الأشرف، ۱۳۷۶ ق.

۲- ابن منظور، لسان العرب، نشر أدب الحوزة، قم، ۱۴۰۵.

۳- بحرانی، محقق، الحقائق الناطرة، مؤسسة النشر الإسلامی التابعة لجماعة المدرسين، قم.

۴- حلی، حسن بن یوسف، تذکره الفقهاء، مؤسسة آل البيت (ع) لإحياء التراث، قم، ۱۴۱۴ ق.

۵- حلی، یحیی بن سعید، الجامع للشرایع، مؤسسة سید الشهداء - العلمیة، قم، ۱۴۰۵.

۶- زمخشری، الفائق فی غریب الحدیث، دار الکتب العلمیة، بیروت، ۱۴۱۷.

- ۷- شربینی، محمد بن احمد، مغنی المحتاج، دار احیاء التراث العربی، بیروت، ۱۳۷۷ ق.
- ۸- شریف رضی، المجازات النبویه، منشورات مکتبۂ بصیرتی، قم، ۱۴۰۶.
- ۹- شهید ثانی، شرح مسالک الافهام، (ذیل مسالک)، مؤسسه المعارف الاسلامیه، قم، ۱۴۱۳.
- ۱۰- شیخ سید سابق، فقه السنه، دار الكتاب العربی، بیروت. فیض کاشانی، المحجۃ البیضاء، دفتر انتشارات اسلامی (جامعه مدرسین حوزه علمیه قم)، قم.
- قرطبی، تفسیر القرطبی، دار احیاء التراث العربی، بیروت. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، مؤسسه الوفا، بیروت، ۱۴۰۳. روزنامه حمایت، نخستین روزنامه حقوقی و قضایی کشور، مورخ ۱۳۹۴/۳/۸.
- (پی نوشت)
- ۱- <http://www.tebyan.net>
- ۲- زمخشری، الفائق فی غریب الحدیث، ج ۲، ص ۲۹۳
- ۳- الشریف الرضی، المجازات النبویه، ص ۹۳.
- ۴- لسان العرب، ذیل ماده ضوی.
- ۵- المحجۃ البیضاء، ج ۳ ص ۹۴.
- ۶- جامع الشرائح، یحیی بن سعید حلّی، ص ۴۵۷.
- ۷- فقه السنه، شیخ سید سابق، ج ۸۶/۲
- ۸- مغنی المحتاج، محمد بن احمد شربینی، ج ۳، ص ۱۲
- ۹- مغنی المحتاج، ج ۳، ص ۱۲۳.
- ۱۰- بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۲۳۶.
- ۱۱- مناقب ال ابی طالب، ج ۳، ص ۹۰.
- ۱۲- بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۳۷۲.
- ۱۳- حکم تحریم ازدواج با کفار در مدینه و طی آیه ۲۲۱ سوره بقره به پیامبر (ص) ابلاغ گردید. (تفسیر القرطبی، ج ۳، ص ۶۸)
- ۱۴- شرح مسالک الافهام، ج ۷، ص ۱۵؛ تذکره الفقهاء، ج ۲، ص ۵۶۹؛ الحدائق الناظره، ج ۲۳، ص ۱۷.
- ۱۵- روزنامه حمایت، نخستین روزنامه حقوقی و قضایی کشور، مورخ ۱۳۹۴/۳/۸.

